

Zwarte lijst van woekerende exotische waterplanten

De plantenziektkundige dienst in Wageningen voert samen met de Unie van Waterschappen overleg met de kwekers en verkoopcentra van waterplanten in Nederland. Onderwerp van die gesprekken zijn de exotische plaagplanten. De waterbeheerders willen een beeld hebben van de exoten die men niet meer zou moeten kweken, vervoeren en verhandelen. Het gaat om een lijstje van vijf soorten die in afnemende mate van prioriteit uit het kweek- en handelscircuit zouden moeten verdwijnen: de top 5 of de zwarte lijst van waterexoten genoemd. De betreffende waterplanten verstoppert waterlopen. De waterschappen hebben daar veel last van. De exoten verdrijven bovendien de oorspronkelijke flora en vaak ook de fauna.

Ecoloog Maarten Zonderwijk van Waterschap Regge en Dinkel heeft voor de inventarisatie de hulp ingeroepen van de collega-waterbeheerders. Hij hield een korte enquête en stelde aanvullend enkele telefonische

vragen over de ervaringen van de waterschappen in Nederland met de exotische planten. Hiervoor gebruikt hij drie bestaande netwerken: STOWA/Unie van Waterschappen, de Werkgroep Ecologisch Waterbeheer en het Platform Vegetatie Onderhoud (PVO).

Via STOWA zijn het vooral waterschappen en daarvan de beleidsmatige ecologen die zijn aangeboord, via de WEW waren dat biologen binnen en buiten de waterschappen en via PVO de meer praktijkgerichte ecologen van de waterschappen.

Grote waternavel komt bij de meeste waterschappen op de eerste of tweede plaats op de lijst voor. In het beheergebied van de Stichtse Rijnlanden kwam de soort in 2007 op 165 plekken voor. In Friesland heeft vooral het zuidoostelijk deel last van de grote waternavel. In Rivierenland is de soort zich steeds verder aan het verspreiden. De drie Brabantse waterschappen gaan samen met terreinbeheerders en Vlaamse waterbeheerders een grensoverschrijdend exotenproject beginnen, waarin waterteunisbloem, grote waternavel, zonnebaars en brulkikker aan bod komen.

Zeeuws-Vlaanderen vreest voor verspreiding vanuit België (Zelzate) naar de krekens in Nederland. Belgische waterbeheerders hebben in het recente verleden namelijk proeven gedaan om met grote waternavel nutriënten af te vangen. Deze soort doet het bij de landsgrens erg goed, mogelijk straks ook in de zwak brakke wateren.

Parelvederkruid komt bij de meeste waterschappen ook op de eerste of tweede plaats op de lijst voor. In het gebied van Waterschap Peel en Maasvallei komt de soort plaatselijk massaal voor, maar lijkt zich daar niet sterk uit te breiden. Bij Waterschap De Dommel staat

deze soort hoog op de lijst. Onderzoeker John Bruinsma ziet hier grote problemen ontstaan in stromende wateren. In het beheergebied van Hollands Noorderkwartier wordt de soort zelden aangetroffen, veenweidegebieden zijn slechte biotopen voor de vestiging van deze soort. In Twente zijn het vooral de grote waterlopen met stedelijke afvoer met effluent waar parelvederkruid zich diffuus verspreidt. In de stromende wateren van Twente vormt deze soort nog geen groot probleem, door regelmatige controle en handmatig verwijderen wordt hij onder de duim gehouden. In stedelijke bergingsvijvers vormt de soort wel een probleem, de gemeente Enschede heeft in 2006 al tevergeefs de waterbodems van bergingsvijvers afgeplagd. In de stromende wateren in Noord-Brabant komt het parelvederkruid massaal voor.

Parelvederkruid verspreidt zich niet erg zelfstandig, maar vooral door toenemende verkoop in het land, meestal dus door de mens.

Voor **waterteunisbloem** geldt hetzelfde. Bij Stichtse Rijnlanden is de laatste in het verleden

op één plek in Utrecht verwijderd. Nadien is hij niet teruggekomen. In Friesland wordt deze soort actief bestreden. Bij de Brabantse Delta is de soort slechts van een plek bekend, maar gevreesd wordt voor kolonisatie vanuit aangrenzend Vlaanderen. Volgens Hoogheemraadschap Delfland is de waterteunisbloem een even sterke woekeraar als de grote waternavel.

Bij Hoogheemraadschap Noorderkwartier komt de soort veel voor in de wateren van de binnenduininrand. Hij staat daar op de tweede plek. Bij Waterschap Roer en Overmaas komt de waterteunisbloem op slechts één plek voor. Daar valt de soort echter nauwelijks uit te roeien. De toplijst van exoten voor dit beheergebied is overigens maar één soort lang en daarmee de kortste.

De **watercrassula** is volgens Waterschap Peel en Maasvallei een potentieel gevaar voor vennen. Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden verwijderd de crassula actief. Waterschap Vallei en Eem overweegt plasbermen met crassula een periode licht- en luchtdicht af te dekken. De Brabantse onderzoeker John Bruinsma ziet deze soort als een kolonist van nieuwe natuurgebieden en oevers. In het beheergebied van Regge en Dinkel is met

Gevraagd is een top 5 op te stellen van soorten die niet meer gekweekt, vervoerd of verhandeld zouden moeten worden. Om het de mensen makkelijker te maken is een willekeurig rijtje van 16 soorten aangereikt, waaronder ook de reeds verboden grote waternavel. Bij de vraag is duidelijk aangegeven dat het een quick scan van ervaringen betreft en dat er geen wetenschappelijke rapportage van verwacht mag worden.

Reacties van waterbeheerders

Van de meeste waterschappen zijn reacties ontvangen. Van de ontbrekende waterschappen is per telefoon van vier schappen alsnog een top-5 verkregen. Daarnaast hebben vier onderzoekers en adviseurs die minder regiogebonden zijn, gereageerd. Daarmee is een redelijk dekkend beeld ontstaan. Reacties zijn ontvangen van de waterschappen Roer en Overmaas, De Dommel, Vallei en Eem, Peel en Maasvallei, Zuiderzeeland, Rivierenland, Rijnland,

Delfland, Groot Salland, Aa en Maas, Stichtse Rijnlanden, Brabantse Delta, Velt en Vecht, Wetterskip Fryslân, Hunze en Aa, Rijn en IJssel, Veluwe, Regge en Dinkel, Zeeuwse Eilanden, Zeeuws Vlaanderen, Amstel, Gooi en Vecht, Hollandse Delta, Reest en Wieden en Hollands Noorderkwartier.

Resultaten

Voor de verwerking van de binnengekomen informatie is aan de minst gewenste soort vijf punten toegekend, de minder ongewenste soort vier punten enzovoort. Dat de grote waternavel reeds wettelijk verboden is en dus niet meer verhandeld of verspreid mag worden, heeft de mensen niet weerhouden deze soort toch op te voeren. Ook soorten die niet (meer) verhandeld worden, zoals kroosvaren, dwergkroos en gewone waterpest maken deel uit van de rijtjes problematische waterplanten.

De 'winnaar' is, ondanks het bestaande verbod, nog steeds de grote waternavel, op

de voet gevolgd door de parelvederkruid. Op de derde plaats staat waterteunisbloem en op de vierde plaats grote kroosvaren. Op de vijfde plaats staat watercrassula en op de zesde plaats ongelijkbladig vederkruid. Op de zevende plaats staat dwergkroos en op de achtste plaats waterwaaiar.

Conclusies

De response van de gevraagde waterschappen en andere ecologen was redelijk hoog, zeker gezien de korte termijn voor reacties. Na telefonische vragen aan de andere waterschappen is een bijna dekkend landelijk beeld ontstaan. De waterplant waarmee de waterbeheerders de grootste moeite hebben, is nog steeds de grote waternavel, op de voet gevolgd door parelvederkruid.

Betrouwbaarheid

De reacties zijn bij elkaar opgeteld. Daarmee is op twee punten niet geheel consistent gehandeld. Ten eerste zijn van twee beheergebieden bijvoorbeeld twee reacties binnen-

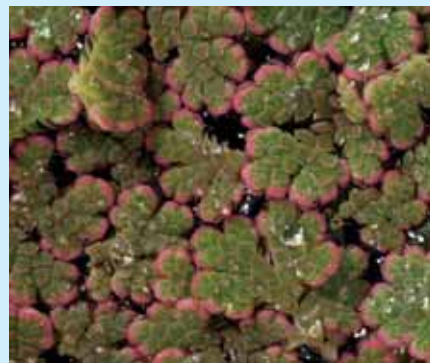
dure pogingen geprobeerd om deze soort te verwijderen door het afschrapen van de zode met wortels. Dat heeft in Noordoost-Twente echter niet geholpen. De soort komt als onkruid mee met de aankoop van grote oeverplanten in tuincentra.

Ingenieursbureau Van Kleef noemt de watercrassula de nummer 1 van de probleemlijst. Roelf Pot is bang dat het te laat is om deze uit de handel te nemen. Hij vraagt zich af of het niet gaat om geleidelijke uitbreiding vanuit eerste vestigingen.

Grote kroosvaren levert problemen in onder meer het beheergebied van Hollands Noorderkwartier. De sloten staan er droog van. De kroosreinigers bij gemalen staan daar afgesteld op de verwijdering van deze soort. In het kader van de KRW wordt in Hollands Noorderkwartier de afvoer van ongewenste kroosdekken een belangrijk onderwerp. Bij Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden is grote kroosvaren wel een problematische plant, maar wordt deze niet actief verwijderd. In Rivierenland is de soort zelfs in de winter hier en daar nog massaal aanwezig.

De universiteit van Wageningen meldt dat grote kroosvaren met name in West-Nederland alles

wegpest. Waterbeheerders spreken ook over kleine kroosvaren, maar in de praktijk gaat het voornamelijk om grote kroosvaren. De universiteit doet nu onderzoek naar competitie tussen drijvende en ondergedoken vegetatie.

Ongelijkbladig vederkruid komt vooral in stadswateren voor, bijvoorbeeld in Tilburg, Venlo en Amersfoort. Vanwege de hoge kosten wordt de plant vaak niet bestreden. Alle inlaatwater in de Peel in Noord-Brabant en Limburg staat vol met een soort die hier erg veel op lijkt. Er wordt nog onderzocht of het

inderdaad om ongelijkbladig vederkruid gaat. In beheergebied Groot Salland komt de soort massaal voor in Raalte. Volgens Roelf Pot is deze soort alleen maar lokaal lastig. Hij noemt als voorbeeld Loosdrecht. Nabij een camping, waar het erg vuil is, wordt het water steeds rondgemalen door de vele snelle boten. De waterkwaliteit wordt beter voor watervegetatie, maar de exoten zijn de inheemse waterplanten nu eenmaal voor. Hij verwacht dat de woekering daar op termijn stopt en dat er geen woekering op de aangrenzende plassen op gaat treden. In beheergebied Veluwe levert deze soort problemen op in de vijvers van Apeldoorn. Verwijdering levert geen soelaas.

Dwergkroos tenslotte wordt door enkele waterbeheerders als probleem gemeld, maar er wordt met klem op gewezen dat deze soort in

voedselrijke en half beschaduwde stilstandende wateren, zoals in steden en landgoederen, steeds dominanter optreedt. In Rivierenland vormt deze soort het grootste exotenprobleem, vanwege de afsluiting van de wateroppervlakte in de winter. Volgens de universiteit van Wageningen gaat deze soort op veel plekken problemen veroorzaken.

gekomen. Deze zijn allebei meegenomen in de score. Binnen dezelfde beheergebieden hebben verschillende mensen wel een vergelijkbaar maar zeker niet exact hetzelfde waarderingsbeeld. Ten tweede zijn ook de vier onderzoekers meegeteld. Of zij een landelijk beeld hebben of een meer regionaal overzicht is onbekend.

Regionale verschillen in voorkomen van exoten of in elk geval in aangegeven volgorde van ongewenstheid blijken er ook te zijn. Er lijken bijvoorbeeld verschillen te zijn tussen de (licht) brakke gebieden, de hypertrofe stilstaande wateren in de randstad en de stromende wateren in de hellende zandgebieden van het Pleistoceen.

Verdere uitwerking

Volgens de geëquëterden moeten de volgende punten nader uitgewerkt worden:

- onderscheid maken in feitelijk voorkomen in een beheergebied of grote kans van vestiging;
- uitbreidingskansen en effecten inschatten als niet ingegrepen wordt;
- hoge kosten en/of werkbelasting bij controles, beheer en onderhoud lastige soorten;
- concurrerende werking exoten ten opzichte van de aanwezige waterplanten en -vegetaties;

- optredende waterkwaliteitsproblemen door afsluiting oppervlakte (zuurstofprobleem krozen);
- oersoorten als Japanse duizendknoop, reuzebalsemien en reuzebereklaauw erbij betrekken;
- ervaringen van beheermethoden breder in het land uitwisselen;
- ook aandacht schenken aan exotische faunaplaga-soorten als zonnebaars, brulkikker en roodwang;
- aandacht voor grensoverschrijdende problemen (verspreidingskansen, samenwerken);
- dwergkroos en knopkroos in stadswater;
- aanvulling van de laatste gebieden en grenszones, zodat de lijst Nederland helemaal dekt.

Maarten Zonderwijk
(Waterschap Regge en Dinkel)
Meer informatie: m.zonderwijk@ wrd.nl.

Foto's: Maarten Zonderwijk

Overzicht ervaringen van Nederlandse waterbeheerders met exotische invasieve waterplanten (maart 2008). Hoogste scores zijn minst gewenst.

naam	organisatie	<i>Hydrocotyle ranunculoides</i>	<i>Myriophyllum aquaticum</i>	<i>Ludwigia grandiflora</i>	<i>Azolla fillicoloides</i>	<i>Crassula helmsii</i>	<i>Myriophyllum heterophyllum</i>	<i>Lemma minuta</i>	<i>Cabomba caroliniana</i>	<i>Pistia stratiotes</i>	<i>Ludwigia peploides</i>	<i>Elodea nuttallii</i>	<i>Azolla mexicana</i>	<i>Pontederia cordata</i>	<i>Salvinia natans</i>
1. Beers, Peter	ws Veluwe	1	2	-	-	3	4	5	-	-	-	-	-	-	-
2. Berentschot, Evert + Marion	ws Vallei en Eem	5	3	4	-	1	2	-	-	-	1	-	-	-	-
3. Bruin, Nico de	HH Stichtse Rijnlanden	5	3	2	4	5	-	4	-	-	2	-	-	-	-
4. Bruinsma, John	onderzoeker Noord-Brabant	-	5	1	-	3	4	1	2	-	-	1	-	-	-
5. Claassen, Theo	Wetterskip Fryslân	-	4	3	5	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2
6. Dammers, Wiel	ws Regge en Dinkel	-	3	4	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7. Bruin, Hans de	ws Aa en Maas	5	3	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8. Fagel, Miriam	ws Reest en Wieden	5	3	-	-	-	4	-	2	-	-	-	-	-	-
9. Fortuin, Anne	ws Zeeuwse eilanden	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Gylstra, Ronald	ws Rivierenland	3	2	1	4	-	-	5	-	-	-	1	-	-	-
11. Janssen, Inge	ws Peel en Maasvallei	4	1	2	3	5	-	-	-	-	-	-	2	-	-
12. Kapel, Hans van	ws Brabantse Delta	5	4	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13. Koopmans, Marjolein	ws Groot Salland	5	4	2	-	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-
14. Langeweg, Stephan	ws Hollandse Delta	5	-	-	4	-	-	2	-	-	-	-	3	-	-
15. Maasdam, Ruurd	ws Zuiderzeeland	5	3	4	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
16. Mangelaars, Jack	hh Delfland	-	2	5	4	-	-	-	-	3	-	-	-	1	-
17. Netten, Jordie	onderzoeker Wageningen Universiteit	-	-	-	5	-	-	3	2	-	-	-	-	-	4
18. Pot, Roelf	Roelf Pot adviesbureau	-	3	5	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-
19. Roodzand, Hans	hh Noorderkwartier	5	2	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20. Roovers, Sandra	Van Kleef adviesbureau	-	4	1	2	5	-	-	-	-	-	3	-	-	-
21. Schaap, Michiel	ws Rijn en IJssel	3	5	4	-	3	-	-	-	1	-	-	-	-	-
22. Scheppinge, Ivonne van	ws Zeeuws-Vlaanderen	5	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
23. Schippers, Ron	ws De Dommel	5	4	3	-	2	-	-	-	-	3	-	-	-	-
24. Smits, Michel	ws Roer en Overmaas	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
25. Specken, Bart	hh Amstel, Gooi, Vecht	-	-	-	5	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
26. Spielmann, Esther	hh Amstel, Gooi, Vecht	3	4	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-
27. Verlaan, Eric	hh Rijnland	5	3	-	4	-	-	-	-	2	-	-	-	2	-
28. Vries, Iwan de	ws Velt en Vecht	5	3	1	1	-	4	-	2	-	-	-	1	-	-
29. Wanningen, Herman	ws Hunze en Aa's	5	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30. Zonderwijk, Maarten	ws Regge en Dinkel	4	5	2	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	totale score per soort:	88	79	60	44	41	26	21	17	9	10	5	6	3	6